

Joan ESCULIES

Via fora, lladres! El separatisme català i el teatre patriòtic

Barcelona: Edicions de 1984 («De bat a bat» 31), 2014

Aquest llibre, a primer cop d'ull, ens podria semblar una raresa en aquests temps tan poc favorables a la recerca. I, segurament, ho és perquè conjuga dos elements cada cop més poc freqüents: el rigor històric, lluny del sensacionalisme de les modes commemoratives i dels llibres per encàrrec, i el treball a fons amb fonts primàries, més enllà de la simple síntesi bibliogràfica i del tast superficial de les grans capçaleres. Així doncs, només per aquests dos motius, podem afirmar que és un petit regal intel·lectual, a banda de ser una contribució rellevant en la reconstrucció del teatre català de les darreries del segle XIX i primeries del segle XX. No podem obviar, tanmateix, la persistència d'Edicions de 1984 que, una vegada més, s'ha mostrat valenta i audaç amb les seves propostes assagístiques. Això sí, sense negligir que el mot *separatisme*, encara que el llegim en un sentit anacrònic, actua com a reclam comercial en un moment històric en què l'interès d'un determinat públic lector per l'element nacional i identitari és ben viu.

Pel que fa al contingut, l'estudi s'estructura en dues parts clarament diferenciades. A la primera, l'autor elabora un recorregut detallat per l'evolució del catalanisme polític i cultural des de finals del segle XIX fins a la dictadura de Primo de Rivera, tot resseguint amb especial detall la consolidació, primer del nacionalisme intransigent i després del separatisme com a corrents autònoms, amb les seves pròpies organitzacions, centres i mitjans escrits, dins el marc general del nacionalisme català. L'autor resol de manera solvent, i això posa en relleu el seu profund coneixement tant de les eines conceptuals com de l'evolució de la política finisecular en clau local i nacional, el repte de glossar, en poc més de vuitanta pàgines, un món difícil d'historiar per la mal·leabilitat i la volatilitat de les seves organitzacions i dels seus centres, per la profusió de noms i sigles, però també per la desigual evolució ideològica dels seus múltiples actors. Trobem especialment interessants dins d'aquest bloc les pàgines dedicades a la creació de l'imaginari del dependent de comerç, a redós de la fundació del CADCI, amb el seu món de valors i contravalors, les seves aspiracions socials com a classe, la seva representació en la producció teatral, etcètera.

A la segona part, Esculies s'endinsa en l'activitat cultural i teatral d'aquests centres i organitzacions tot posant un èmfasi especial en els anys decisius de la Gran

Guerra. Elabora una relació exhaustiva d'entitats amb una mostra genèrica de les seves iniciatives públiques tot destacant-ne algunes constants generals homologables al món societatari del tombant de segle (dinàmica commemorativa de les celebracions, estructura interna orientada a l'oci, duplicitat i triplicitat de militància, etcètera). Concretament, pel que fa al teatre, apunta alguns elements interessants que cal remarcar, com ara l'estreta vinculació entre el múscul de cada entitat i la seva capacitat per generar una activitat teatral estable o la importància del món associatiu i amateur, en general, com a reducte fidel al teatre català, fins i tot en temps de crisi, i com a viver d'actors, directors i dramaturgs. Ara bé, tal vegada fa una mica curt en aquesta mirada general sobre l'activitat teatral de l'associacionisme separatista, no sabem si per la migradesa de les fonts o si per l'interès a privilegiar altres aspectes. Hi trobem a faltar una relació més exhaustiva d'autors, actors, espais escènics i estrenes i, fins i tot, una anàlisi més ambiciosa del perfil de les obres representades que respongui alguns interrogants fonamentals que només s'apunten (existència o no de vasos comunicants amb el teatre comercial, punts de contacte entre l'escena catòlica i el separatisme, possible persistència dels gèneres vuitcentistes, etcètera).

Finalment, aquest segon gran bloc es clou amb l'anàlisi d'un petit corpus d'obres «patriòtiques» que es representaren amb assiduitat en aquests espais. La relació es limita a deu peces de naturalesa ben diversa (*Un quefe de la Coronela*, d'Antoni Ferrer i Codina; *Clarís*, de Conrad Roure; *Mestre Oleguer* i *Joan Dalla*, d'Àngel Guimerà; *Via fora, lladres!*, de Manuel Rocamora; *Lo forjador d'acer*, de Pau Guiteras i Pau Rosés; *Jordi Erín*, *Els segadors de Polònia*, *Sota el cel de la pàtria* i *El drap sagrat*, de Josep Burgas), però amb un denominador comú: l'ús ideològic que en féu el separatisme com a instrument de propaganda política. En aquesta anàlisi, segurament massa esquemàtica, l'autor alterna la reproducció argumental amb notes interpretatives, algunes de molt agudes, com la redefinició del paper de l'enemic extern a finals del segle XIX en el nacionalisme català, que va passar de l'element francès al castellà. Tanmateix, la tria té un punt arbitrari i es fa difícil de justificar, més enllà de l'argument temàtic, fora d'un marc més complet d'obres i representacions. Sens dubte, aquesta és la part més coixa del text. L'estudi es completa amb la reproducció de tres de les obres del corpus: *Mestre Oleguer*, *Joan Dalla* i *Jordi Erín*, en una edició amb una adaptació morfològica, ortogràfica i tipogràfica, però sense aparat crític.

Un esment a part mereix l'abundant bibliografia, que inclou referències inèdites i títols molt actualitzats. És una llàstima que, per qüestions que suposem només imputables a l'editor, s'hagi bandejat de les darreres pàgines una relació bibliogràfica exhaustiva.

En termes generals, tot i algunes mancances, el llibre presenta una factura impecable i un relat àgil. Així mateix, està amarat de franquesa intel·lectual: planteja

molts més interrogants que no respostes. Ens sembla especialment suggestiva la proposta de treball condensada en els darrers paràgrafs i que planteja un estudi comparatiu en clau social de les propostes escèniques dels regionalistes, dels nacionalistes republicans i dels separatistes en les dues primeres dècades del segle XX. Algú està disposat a recollir-ne el testimoni?

Joan Tomàs Martínez Grimalt
Universitat Autònoma de Barcelona